

Asia: VN/30511/2023

Työ- ja elinkeinoministeriön lausuntopyyntö hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi työriitojen sovittelusta ja eräiden työtaistelutoimenpiteiden edellytyksistä annetun lain muuttamisesta

Lausunnot

Yleiset huomiot

Hallituksen esityksen tavoitteena on edistää palkanmuodostuksen ja työmarkkinoiden toimivuutta sekä suotuisaa talous- ja työllisyyskehitystä. Esityksellä pyritään vahvistamaan sovittelijan noudattamaa käytäntöä kustannuskilpailukykyyn ja kansantalouteen eli yleiseen etuun liittyvien tekijöiden huomioinnista sovittelutoiminnassa.

Hyvinvointiala HALI ry pitää esityksen tavoitteita ja ehdotettuja muutoksia kannatettavina. HALI ry:n näkemyksen mukaan erityisesti sovittelulautakunnan nimeämistä ja roolia koskevat muutokset selkiyttävät nykytilannetta. On hyvä, että sovittelulautakunnan toiminta määritellään nykyistä kiinteämmäksi osaksi sovitteluprosessin kokonaisuutta. On myös kannatettavaa, että esityksellä vahvistettaisiin lain tasolla sovittelijan jo nykyisin noudattamaa käytäntöä niin sanotun palkantarkistuksen yleisen linjan huomioimisessa. HALI ry katsoo kuitenkin, että ehdotuksen perustelut kaipaavat tietyiltä osin täsmentämistä ja selkiyttämistä. Erityisesti täsmennystä tarvitaan sen osalta mitä tarkoitetaan valtakunnansovittelijalla jäteyllä nk. liikkumavaralla. Liikkumavara on mainittu ehdotuksen perusteluissa useammassakin kohdassa ja sen osalta perusteluteksti edellyttäisi yhdenmukaistamista ja sen avaamista, mikä liikkumavara tarkoittaa suhteessa ehdotuksen tavoitteisiin ja tarkoitukseen. Muussa tapauksessa vaarana on, että käsitys liikkumavarasta ei ole kaikilta osin yhtenevä.

Nykytila ja sen arviointi

HALI ry katsoo, että sovittelulautakunnan rooli kaippaa selkiyttämistä nykyisestä. Kuten perustelutekstissäkin on todettu, sovittelulautakunta on asetettu vain harvoin, eikä sen vakiintuneesti noudattamia käytänteitä ole muodostunut. Toiminnan ennakoitavuuden vuoksi on tärkeää, että sovittelulautakunnan toiminnasta säädetään nykyistä tarkemmin ja se sidotaan kiinteämmäksi osaksi sovittelutoiminnan kokonaisuutta.

Kappaleessa 2.3.6 Ehdotuksen suhde Suomea sitoviin kansainvälisiin velvoitteisiin todetaan sivulla 17, että palkanmuodostuksen toimivuuden takaamiseksi sovittelija on tähänkin mennessä ottanut huomioon niin sanotun yleisen linjan sovittelutoimessaan eli kyse on työmarkkinoilla yleisesti tunnetusta käytännöstä. Lisäksi todetaan, että ehdotus jättää sovittelijalle tarvittavaa liikkumavaraa ala- ja tehtäväkohtaisten palkkausten kehittämistarpeiden huomioimisessa.

Myös kappaleessa 10 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys todetaan sivulla 37, että ehdotus jättäisi sovittelijalle tarpeellista liikkumavaraa sovintoehdotuksen antamisessa. Ala- ja tehtäväkohtainen palkkauksen kehittämistarve on tekijä, jonka sovittelija muiden ratkaisuun vaikuttavien näkökohtien ohella ottaa huomioon ehdotuksissaan.

Perustelutekstin muotoilut liikkumavarasta sekä ala- ja tehtäväkohtaisten palkkausten kehittämistarpeiden huomioimisesta jättävät epäselväksi, miten niitä tulee tulkita suhteessa ehdotuksen tavoitteisiin ja tarkoitukseen sekä 11 §:ssä säädettyihin sovittelijan tehtäviin. Muotoilut tarvitsisivat tältä osin selkiyttämistä. On epäselvää, onko tarkoitus, että liikkumavara on yleisen linjan kustannusvaikutuksen raamin sisällä vai voidaanko sen nojalla myös ylittää yleinen linja. Mikäli yleisen linjan ylittävät ratkaisut ovat mahdollisia jollain alalla, on tällaisilla ratkaisuilla aina heijastusvaikutuksia myös muilla aloilla käytäviin neuvotteluihin.

Yleisperustelut luvut 3–6

Kappaleessa 6 Lausuntopalaute (sivu 31) nostetaan esille, että vientivetoista työmarkkinamallia ja sovittelujärjestelmän kehittämistä koskeviin hallitusohjelmakirjauksiin liittyvällä lausuntokierroksella työntekijäjärjestöt olivat nostaneet esille huolensa työvoiman saatavuutta heikkenemisestä.

HALI ry katsoo, että työvoiman saatavuutta ei tule eikä voidakaan ratkaista yleisillä koko alan työehtosopimusratkaisulla. Kyse on laajemmasta haasteesta, johon vaikuttavat monet eri tekijät, muutkin kuin palkkaus. Palkkauksen osalta voidaan jo nyt tehdä kohdennetumpia ratkaisuja paikallisesti sopimalla. Paikallista sopimista tuleekin kehittää. Myös työnantajat voivat reagoida omalla toiminnallaan, mikäli työvoiman saatavuudessa on haasteita. Tämä mahdollisuus koskee myös julkisen sektorin työnantajia. Myös julkisella sektorilla palkat tälläkin hetkellä todellisuudessa eroavat työnantajakohtaisesti, vaikka työ- ja virkaehtosopimus määrittääkin palkkarakenteen.

Pykälät ja säännöskohtaiset perustelut

1 § *Lain tarkoitus ja soveltamisala*

HALI ry kannattaa esitystä, jonka mukaan sovittelulautakunnan puheenjohtajana toimisi joko valtakunnansovittelija tai sivutoiminen sovittelija. Muutoksella sidottaisiin sovittelulautakunnan toiminta vahvemmin sovittelutoiminnan kokonaisuuteen.

3 § *Valtakunnansovittelijan tehtävät*

HALI ry kannattaa esitystä, jonka mukaan valtakunnansovittelijan olisi toimittava joko itse sovittelulautakunnan puheenjohtajana tai määrättävä sovittelija toimimaan puheenjohtajana. Tälläkin muutoksella sidottaisiin sovittelulautakunnan toiminta vahvemmin sovittelutoiminnan kokonaisuuteen.

11 § *Sovinnon aikaansaaminen*

Ehdotettavan lakimuutoksen mukaan sovittelijan olisi kansantalouden ja muun yleisen edun turvaamiseksi meneteltävä sovittelutoimessaan siten, että palkanmuodostus toimii mahdollisimman hyvin eikä työmarkkinoiden toimivuutta vaaranneta.

Ehdotettu muutos on kirjoitettu niin yleisellä tasolla, että sen sisältö aukeaa vasta perusteluiden kautta. Tämän vuoksi perustelut ovat erityisen tärkeät ja niitä tulisi vielä selkiyttää, erityisesti yleisen linjan muodostumista tulisi kuvata perusteluissa täsmällisemmin kuin esitykseen on nyt kirjattu.

13 § *Sovintoehdotus ja sovittelun keskeyttäminen*

Pykälässä säädetään sovintoehdotuksen antamisesta ja sovittelun keskeyttämisestä. Pykälässä säädettyä sovelletaan myös sovittelulautakunnan antaman sovintoehdotukseen.

Perusteluissa todetaan sivulla 34, että palkanmuodostuksen toimivuutta turvaisi sovintoehdotus, joka kokonaisuutena ylläpitää kansantalouden ja muun yleisen edun turvaavan yleisen linjan noudattamista työmarkkinoilla. Palkanmuodostuksen toimivuutta voisi heikentää ainakin sellainen sovintoehdotus, joka ylittäisi yleisenä linjana noudatetun kustannusvaikutusten tason sillä seurauksella, että vastaava ylitys heijastuisi tuleviin sopimusratkaisuihin. Tällainen tilanne voisi johtaa potentiaalisesti hintapalkkakierteen syntymiseen. Tietyllä alalla tehdyllä ratkaisulla on heijastevaikutuksia myös muiden alojen neuvottelutilanteeseen. Lisäksi perusteluissa todetaan, että sovittelijalla olisi liikkumavaraa etsiä erilaisia ratkaisuja, kunhan niillä ei vaaranneta työmarkkinoiden toimivuutta, kansantalouden kantokykyä ja kilpailukykyä sekä julkisen talouden kestävyyttä.

HALI ry toteaa, että vaikka sovintolautakunnan ehdotuksesta vuonna 2022 kunta- ja hyvinvointialueille syntyneen ratkaisun on todettu syntyneet poikkeustilanteessa, oli sillä silti heijastusvaikutuksia erityisesti yksityiselle sosiaali- ja terveyspalvelualue ja yksityiselle opetusalueelle, mutta myös työmarkkinoille laajemminkin. Jos niinkin poikkeuksellisessa tilanteessa syntyneen ratkaisun heijastusvaikutuksia muille aloille ei pystytty estämään, onko heijastusvaikutusten estäminen missään tilanteessa mahdollista. Tästä lähtökohdasta liikkumavaraa voi olla vain muodostuneen yleisen linja sisällä.

HALI ry korostaa, että pelkkä sopimuskauden kustannusvaikutuksen yleisen linjan mukaisuuden arvioiminen ei ole riittävää, huomioon tulee ottaa myös niin kutsutuksi palkkaperinnöksi jäävä palkankorotusten taso eli palkkaperinnöksi jäävät korotusprosentit. Ratkaisun ja sitä kautta myös

kustannusvaikutusten viivästyttäminen sopimuskauden loppuun voisi pelkkää kustannusvaikutusta arvioimalla aiheuttaa kestävämmän korkeita palkankorotusvaatimuksia.

5 §

Esitys, jonka mukaan työ- ja elinkeinoministeriö määräisi sovittelulautakunnan muista jäsenistä valtakunnansovittelijan esityksestä, on perusteltu ja kannatettava.

6 §

Ei huomautettavaa.

Virtanen Kati
Hyvinvointiala HALI ry